

๘๓. ปัญญาพิจารณาธรรมตามเป็นจริง

Knowledge According to Reality

ขอน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

In Honor of the Blessed One of the Fully Enlightened One

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network. 2016

ความสำคัญของบทความ

การเจริญภาวนาตามแนวทางสายกลางโดย “หลักมัชฌิมาปฏิปทา” ด้วยข้อปฏิบัติตาม “อริยมรรคมีองค์ ๘” ตามลำดับขั้นตอนของ “ไตรสิกขา” ได้แก่ ศีล-สมาธิ-ปัญญา ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาจิตให้เกิดสมาธิด้วยฉันทจิต จนบรรลุถึง “จุดตถญาณ-จิตประภัสสร” อันทำให้เกิดปัญญาหยั่งรู้ [ญาณ-สัมปชัญญะ] ปัญญาหยั่งเห็น [ทัสสนะ-สติ] ตามความเป็นจริง [ยถาภูตธรรม] ที่เรียกว่า “ญาณทัสสนะ” โดยอำนาจแห่งสมถผลและ “ยถาภูตญาณทัสสนะ” โดยอำนาจแห่งวิปัสสนาผล จนถึงขั้นรู้เห็นเข้าใจอย่างถูกต้องในสังขารธรรมอันประเสริฐแห่ง “อริยสัจ ๔” หรือ “อริยมรรค” ที่เรียกว่า “ญาณทัสสนวิสุทธิ” [ความบริสุทธิ์แห่งไตรสิกขา] เพราะฉะนั้น สมถสมาธิทำให้เกิด “ญาณทัสสนะ” นำไปสู่ความรู้แจ้งหรือความรู้วิเศษ [วิชชา] และ ความรู้ยิ่ง ความรู้ชัด ความรู้ยิ่งยวด [อภิปัญญา] ซึ่งให้ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอและระวางมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท [สติสัมปชัญญะ] ในปัญญาความรู้ดังกล่าวนี้ ประกอบด้วย “สุตมยปัญญา-จินตามยปัญญา” ที่จะเกิดขึ้นใน “วิปัสสนาภูมิ-ปัญญาภูมิ” [วิปัสสนาญาณ] หมายถึง ปรมัตถธรรมอันแยกประเภทเป็น ชั้นๆ อยดณะ ชาติ สัจจะ อินทรีย์ และ ปฏิจจสมุปบา ที่ทำให้เกิดปัญญาญาณต่างๆ ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา นั่นคือ “ญาณในวิปัสสนา” หมายถึง ความหยั่งรู้ เรียกว่า “ภาวนามยปัญญา” ฉะนั้น ในการเจริญภาวนากรรมฐานนั้น จำต้องแสดงลำดับการศึกษาปฏิบัติตาม “ไตรสิกขา” [ศีล-สมาธิ-ปัญญา] แต่ในกระบวนการคิด ความคิดเห็น ความตรึก ความดำริ ความคำนึง ความกำหนดในใจ ทั้งเหล่านั้น ต้องประพฤติปฏิบัติไปตามมรรคาแห่ง “สัมมัตตะ ๑๐” คือ สภาวะอันถูกต้องแห่งอเสขธรรม ได้แก่ (๑) “อริยมรรคมีองค์ ๘” เพื่อให้ถึง “โลกุตตรมรรค-อรหัตตมัคคญาณ” (๒) “อริยมรรคมีองค์ ๘” เพื่อให้ถึง “โลกุตตรผล-อรหัตตผลญาณ” [สัมมาญาณ] และ (๓) “อริยมรรคมีองค์ ๑๐” เพื่อให้ถึง “อรหัตตผลวิมุตติ” [สัมมาวิมุตติ] โดยมีจุดมุ่งหมายแห่งผลในการปฏิบัติธรรม คือ “นิพพาน” [อนุปาทิเสสนิพพาน-การดับขั้นชปรินิพพาน] นั่นเอง.

บทความที่ ๘๓ ประจำปี ๒๕๕๕ – ปัญญาพิจารณาธรรมตามเป็นจริง

ในการทำalayความไม่รู้อันแท้จริงแห่งอวิชชา ซึ่งมีมูลเหตุจากกิเลส คือ “โลภะ-โทสะ-โมหะ” จึงไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ที่เรียกว่า “วิสุทธิ” หมายถึง ความหมดจดบริสุทธิ์จากกิเลสทั้งหลาย และให้กำหนดไว้ในไตรสิกขาด้วย ได้แก่ วิสุทธิแห่งอริสติกสิกขา ๑ วิสุทธิแห่งอริจิตตสิกขา ๑ และ วิสุทธิแห่งอริปัญญา ๑ ฉะนั้น ความบริสุทธิ์แห่งไตรสิกขานี้ เป็นเหตุให้เกิด “ญาณทัสสนวิสุทธิ” อันเป็นองค์ความรู้ที่รอบรู้แห่งปัญญาเห็นธรรมในวิปัสสนาภูมิ ได้แก่ (๑) **อริยสังข์ ๔:** ทุกข์-สมุทัย-นิโรธ-มรรค (๒) **กิจในอริยสังข์ ๔:** ปริปัญญา-ปหานะ-สังนิทริยา-ภาวนา (๓) **ญาณ ๓:** สัจจญาณ-กิจจญาณ-กตญาณ (๔) **ปฏิจกสมุปบาท ๑๒:** อวิชชา-สังขาร-วิญญาณ-นามรูป-สพยคตนะ-ผัสสะ-เวทนา-ตัณหา-อุปาทาน-ภพ-ชาติ-ชรา มรณะ [มีผลวิบากพร้อมด้วย: ความโศก-ความคร่ำครวญ-ทุกข์-โทมนัส-และ-ความคับแค้นใจ ที่เรียกว่า “สังกิเลส”] และ (๕) **ปฏิจกสมุปปັນทรธรรม ๖:** อัทธา ๓-สังเขป ๔-สนธิ ๓-วิภูษะ ๓-อาการ ๒๐-มุล ๒ ปัญญาทั้งหลายดังกล่าวนี้ ย่อมกลายเป็นเหตุให้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงด้วยกำลังพลังแห่งปัญญาญาณหยั่งรู้ ได้แก่ (๑) “**อัสวักขยญาณ**” [มีอาการ ๖๔] กับ (๒) “**อริยอัญ्ञังคิกมรรค-อริยมรรคมืองค์ ๘**” ได้แก่ สัมมาทิฐิ-สัมมาสังกัปปะ-สัมมาวาจา-สัมมากัมมันตะ-สัมมาอาชีวะ-สัมมาวายามะ-สัมมาสติ-สัมมาสมาธิ ที่สัมปยุตต์กับ (๓) “**อภิญาณาเทสิตธรรม ๓๗-โพธิปักขิยธรรม ๓๗**” ได้แก่ สติปัญญา ๔-สัมมัปปธาน ๔-อิทธิบาท ๔-อินทริย์ ๕-พละ ๕-โพชฌงค์ ๗-มรรคมืองค์ ๘ เพราะฉะนั้น บุคคลผู้จะตรัสรู้ด้วย “**สัมโพธิญาณ**” ได้ ต้องมีปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในหลักธรรม “**อริยมรรคมืองค์ ๘**” ที่จะร่วมประกอบกับธรรมทั้งหลายเพื่อความตรัสรู้ [อัสวักขยะ-สัมโพธิ หรือ อัสวักขยญาณ-สัมโพธิญาณ] ปัญญาหยั่งรู้เห็น [ญาณทัสสนะ] ดังกล่าวนี้ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และเป็นภาวะที่ขอดีเยี่ยมที่เกิดขึ้นในบุคคล ที่ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม ๗ ประการ ได้แก่ (๑) กัลยาณมิตตตา (๒) สีสัมปทา (๓) ฉันทสัมปทา (๔) อุตตสัมปทา (๕) ทิฐิสัมปทา (๖) อัปปมาทสัมปทา (๗) โยนิโสมนสิการสัมปทา คุณธรรมเหล่านี้ ทำให้มีความเจริญไปพลุลัยใน “**อริยมรรค**” [มรรคมืองค์ ๘-อริยสังข์ ๔-โลกุตตรมรรค ๔] อย่างแน่นอน ประกอบด้วยปัญญา-สัมปชัญญะ และเหตุผล-สติ ตามแนวทางสายกลางแห่งปัญญา นั่นคือ “**หลักมัชฌิมาปฏิปทา**” [อริยมรรคมืองค์ ๘-ไตรสิกขา] ได้แก่ (๑) **เริ่มต้นด้วยปัญญา-อริปัญญา** (๒) **ดำเนินด้วยปัญญา-อริศีล** และ (๓) **นำไปสู่ปัญญา-อริจิตต์** ซึ่งนำไปสู่คุณสมบัติประกอบพุทธคุณ ๒ ประการ ได้แก่ (๑) “**ปัญญาคุณ**” เพราะเป็นเครื่องให้สำเร็จ “**พุทธภาวะ**” คือความเป็นพระพุทธรเจ้า อันเป็นสัจภาวะแห่งการพึ่งตนเอง-**ความเป็นอัครนาถ** ที่เรียกว่า “**อัครहितสมบัติ**” หมายถึง ความถึงพร้อมแห่งประโยชน์ตน กับ (๒) “**กรุณาคุณ**” เพราะเป็นเครื่องให้สำเร็จ “**พุทธกิจ**” คือหน้าที่ของพระพุทธรเจ้า อันสัจภาวะแห่งการเป็นที่พึ่งของคนอื่น-**ความเป็นโลกนาถ** หรือ ความเป็นที่พึ่งของชาวโลกได้ ที่เรียกว่า “**ปรहितปฏิบัติ**” หมายถึง การปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ฉะนั้น ปัญญาที่เกิดขึ้นหรือต่อยอดเพิ่มขึ้นนั้น ต้องเป็น (๑) **ปัญญาเห็นธรรม-ดวงตาเห็นธรรม-ธรรมจักษุ-ทิพพจักขุญาณ** [อภิญาณา] กับ (๒) **ปัญญาตรัสรู้ธรรม-อัสวักขยญาณ-สัมโพธิญาณ** [สัมโพธิ]

ถ้าพิจารณาการปฏิบัติธรรมตามความเป็นจริงนั้น พระโยคาวจรจีณาสพเจ้าทั้งหลายย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมแห่งพระรัตนตรัยอยู่ในตนเองโดยปริยาย มิฉะนั้น ก็ไม่สามารถกล่าวถึงความเป็นพระอรุณยสาวกและอรุณยสาวิกาแห่งพระตถาคตเจ้าได้เช่นกัน คำว่า “ความจริง-สัจจะ” จึงเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ในการประพาศพิพรหมจรรย์ทุกชั้นตอน โดยแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง ได้แก่ (๑) “สมมติสัจจะแห่งโลกียธรรม” กับ (๒) “ปรมาตสัจจะแห่งโลกุตตรธรรม” สำหรับแบบอย่างแรกนั้น จัดเป็น (๑) “อุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์” [อุปาทานทุกข์-สังขตธรรม-วิภูฏะ = โลภียภูมิ] ส่วนแบบอย่างหลังนั้น จัดเป็น (๒) “วิมุตติขันธแห่งสุข” [อสังขตธรรม-นิพพาน-วิภูฏะ = โลกุตตรภูมิ] ในการแบ่งแยกจำแนกธรรมได้ดังกล่าวนี้ จึงทำให้เห็น (๑) “กุศลธรรม” แยกออกจาก (๒) “อกุศลธรรม” โดยพิจารณาเห็น (๑) “อภัยกตธรรม” ว่าเป็น “ธรรม-สภาวะธรรม-ปรมาต-ปรมาตธรรม-ปรมาตสัจจะ” ที่ถูกต้องด้วยลำดับแห่งการปฏิบัติใน “คุณวิเศษ” หรือ “อรรถนิมุสสธรรม” ดังนี้ (๑) อริยมรรคมีองค์ ๘-โลกุตตรมรรค-มัคคญาณ ๔ (๒) อริยมรรคมีองค์ ๘-สัมมาญาณ-โลกุตตรผล-ผลญาณ ๔ และ (๓) อริยมรรคมีองค์ ๑๐-สัมมัตตะ ๑๐-อเสขธรรม-สัมมาวิมุตติ-ปัจจุเวกขณญาณ มีอาการ ๑๘-อสาวิขยญาณ มีอาการ ๖๔-อรหัตผลวิมุตติ แต่อย่าลืมว่า การปฏิบัติธรรมหรือการเจริญภาวนาในทุกชั้นตอนต้องอาศัยเวลานาน้อยต่างกัน ก็ขึ้นอยู่กับความพากเพียรและความอดทนในการบำเพ็ญภาวนากรรมฐานด้วย “ภูมิรู้-ภูมิธรรม-ภูมิปัญญา” [วิปัสสนาภูมิ-ปัญญาภูมิ: ขันธ ๕-อายตนะ ๑๒-ธาตุ ๑๘-อินทรี ๒๒-อริยสัจ ๔-ปัจจุสมุปบาท ๑๒-ปัจจุสมุปบันนธรรม ๖ ที่สัมปยุตต์กับ โภทิกกยธรรม ๓๗: สติปัญญา ๔-สัมมปธาน ๔-อิทธิบาท ๔-อินทรี ๕-พละ ๕-โพชฌงค์ ๗-มรรคมีองค์ ๘] ที่มีปัญญาแจ้งเห็นจริงแทงตลอดในธรรมทั้งปวง

ในการเข้าถึงนัยแห่งสภาวะธรรมตามเป็นจริง [ธรรมฐิติ-ยถาภูตธรรม-สัมมาทสสนะ] ใต้นั้น บุคคลต้องประกอบด้วยคุณธรรม ๓ ประการ ดังนี้ (๑) ความประพฤติด้องบริสุทธิ์ด้วยอริสัสติกา [จรณะ ๑๕: สีสสัมปทา-อปมณกกรรม ๓-สัทธรรม ๗-ฉาน ๔ = เสขปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุถึง “วิชา ๓” ได้แก่ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ-จุตูปปาตญาณ-อสาวิขยญาณ] ได้แก่ สัมมาวาจา-สัมมากัมมันตะ-สัมมาอาชีวะ (๒) จิตต้องบริสุทธิ์ด้วยอริจิตตสิกขา ได้แก่ สัมมาวายามะ-สัมมาสติ-สัมมาสมาธิ [ฉาน ๔ ในจรณะ ๑๕] และ (๓) ปัญญาต้องบริสุทธิ์ด้วยอริปัญญาสิกขา ได้แก่ สัมมาทิฐิ-สัมมาสังกัปปะ เพื่อการปฏิบัติธรรมนั้น ให้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย โดยไม่มี “อุปาทาน ๔-วิปัสสา ๔-อคติ ๔” อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเจริญภาวนากรรมฐาน อนึ่ง ประกาศสำคัญ คือ จิตต้องปราศจากนิวรณ์ [กามฉันทะ-พยาบาท-ถีนมัทธา-อุทธัจจกุกกุจจะ-วิจิกิจฉา-อโรติ-อวิชชา-อกุศลธรรมทั้งหลาย] ที่เรียกว่า “จิตประภัสสร” [กุศลจตุตถฉานจิต: อุเบกขา-เอกัคคตาแห่งจิต คำว่า “จิตประภัสสร” หมายถึง จิตเดิมแท้ที่ยังว่างอยู่ ยังไม่ถูกอะไรปรุงแต่ง ยังไม่ถูกหุ้มห่อด้วยกิเลส ไม่ถูกหุ้มห่อด้วยผลของกิเลส คือความดี ความชั่ว เป็นต้น เหมือนอย่างเพชร มันมีรัศมีในตัวมันเอง มันเรืองแสงของมันได้ เหมือนอย่างจิตเดิมแท้ประภัสสร แต่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ มันจึงเปลี่ยนแปลงได้ มันจึงต้องมีการอบรมจนเป็นประภัสสรที่ถาวร ชนิดที่ไม่มีอะไรมาปรุงแต่งให้เปลี่ยนแปลงได้] อนึ่ง ด้วยเหตุนี้ “ญาณทัสสนะ” [การหยั่งรู้ยังเห็น-การรู้เห็นในอำนาจสมาธิอย่างแน่วแน่น] ที่เกิดขึ้น

ในวิปัสสนาภูมิ อันเนื่องด้วยการบรรลुरुปฌานขั้นใดขั้นหนึ่งใน ๔ ขั้น [ปฐมฌาน-ทุติยฌาน-ตติยฌาน-จตุตถฌาน] ต้องสัมปยุตต์ด้วย “โพธิปักขิยธรรม ๓๗-อภิญญาเทสิตธรรม ๓๗-สันติธรรม-มรรคภาวนา” ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔-สัมมปธาน ๔-อิทธิบาท ๔-อินทรีย์ ๕-พละ ๕-โพชฌงค์ ๗-มรรคมืองค์ ๘ ที่เรียกว่า “ภาวนามยปัญญา” เพื่อสนับสนุนการตรัสรู้ด้วย “ปัญญาญาณ-ญาณในวิปัสสนา-วิปัสสนาญาณ” ที่พิจารณาไตร่ตรองสภาพธรรมตามเป็นจริง [นั่นคือ สติสัมปชัญญะอันเป็นตัวจิตผู้วิปัสสนาหรือมนสิการกรรมฐาน = ญาณทัตสนะ] ด้วย “ยถาภูตญาณทัตสนะ” โดยแยกออกเป็นธรรมที่เสมอกัน ๒ ฝ่าย ได้แก่ (๑) “สมถพละ” สัมปยุตต์ด้วย “วิชา ๓” กับ (๒) “วิปัสสนาพละ” สัมปยุตต์ด้วย “ญาณในวิปัสสนา ๓” [ข้อ ๑-๓ ในญาณ ๑๖] ในธรรมดังกล่าวนี้ ให้พิจารณาโดย “อริยสัจจ์ ๔” หมายถึง ความจริงอันประเสริฐอันทำให้บุคคลกลายเป็น อริยบุคคลได้ด้วยกิจต่างๆ [กิจในอริยสัจจ์ ๔: ปริญญา-ปหานะ-สังฆิกิริยา-ภาวนา] ดังนี้ (๑) ปัญญาเห็น “ทุกขอริยสัจจ์” คือ สภาพแห่งทุกข์ = ด้วยกิจแห่งปริญญา คือ การกำหนดรู้ (๒) ปัญญาเห็น “สมุทัยอริยสัจจ์” คือ เหตุแห่งทุกข์ทั้งหลาย = ด้วยกิจแห่งปหานะ คือ การกำหนดละ (๓) ปัญญาเห็น “ทุกขนิโรธอริยสัจจ์” คือ สภาพหลุดพ้นจากทุกข์แล้ว = ด้วยกิจแห่งสังฆิกิริยา คือ การทำให้แจ้ง และ (๔) ปัญญาเห็น “ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจจ์” คือ แนวทางในการดับทุกข์ทั้งปวง = ด้วยกิจแห่งภาวนา คือ การเจริญด้วยวิริยะและขันติ [เปรียบเทียบกับ “อุปัฏฐาตธรรม ๒” หมายถึง ธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติเห็นคุณประจักษ์กับพระองค์ และได้ทรงอาศัยเพื่อดำเนินอริยมรรคจนบรรลुरुปฌานสูงสุด ที่เรียกว่า “สัมมาสัมโพธิญาณ”] ได้แก่ (๑) ความไม่สันโดษในกุศลธรรม กับ (๒) ความไม่ระย่อในการพากเพียร]

ดังนั้น เมื่อศีลบริสุทธิ สมถพละกับวิปัสสนาพละย่อมบริสุทธิสมบูรณ์ด้วยในเวลาเดียวกัน และมีกำลังสำเร็จเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน มาประชุมรวมกันเป็นเพียงหนึ่งเดียว [ฉานกับญาณ] โดยแต่ละฝ่ายต่างเป็นอิสระเอกเทศจากกันและกัน ไตรสิกขาจึงต้องประกอบด้วยปัญญาและเหตุผล ที่พิจารณาสภาพธรรม [ปรมาตตสัจจะ] ตามความเป็นจริง คือ รู้แจ้งเห็นจริงด้วย “ยถาภูตญาณทัตสนะ” และแทงตลอดในธรรมทั้งหลาย [ปฏิเวธ-สัมโพธิ-ความตรัสรู้] จนกระทั่งรวมถึงปัญญาญาณที่มีกำลังสามารถทบทวนกิจทั้งหมดในการตรัสรู้โดย “สัมโพธิญาณ” ด้วย “ปัจจเวกขณะญาณ” มีอาการ ๑๕ อันหมายถึง ญาณหยั่งรู้ด้วยการพิจารณาทบทวน คือ สํารวจรู้ (๑) มรรค-๔ (๒) ผล-๔ (๓) กิเลสที่ละแล้ว-๔ (๔) กิเลสที่เหลืออยู่-๔ และ (๕) นิพพาน-๑ เว้นแต่ว่าพระอรหันต์ไม่มีการพิจารณากิเลสที่ยังเหลืออยู่ [โลกุตตรธรรม ๕: มรรค ๔-ผล ๔-นิพพาน ๑] ที่สัมปยุตต์ด้วย “อัสวักขยญาณ” [ความตรัสรู้ด้วยอาการ ๖๔] แห่งนิพพานจิต อันเป็นการดับจิตดวงสุดท้ายด้วย “ชีวิตสมถีสี” [พระอเสหะ-อนุปาทิสสบุคคล] นั่นคือ “ญาณทัตสนะอันมิปริวัฏฐ์ ๓” มีอาการ ๑๒ [กิจในอริยสัจจ์ ๔ กับ ญาณ ๓] ที่เรียกว่า “อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ” ซึ่งเป็นผู้สำเร็จพุทธกิจด้วยสภาพอันถูกต้องแห่ง “สัมมัตตะ ๑๐” อย่างดีพร้อมสมบูรณ์และไพบูลย์ตาม “สัจจะภาวะแห่งอมตธรรม” [นิพพาน] ตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยประการฉะนี้.

